

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, доцента, завідувача
кафедри іноземних мов

Сумського державного університету

ТАЦЕНКО Наталії Віталіївни

на дисертацію КАЛАШНИКОВОЇ Марини Юріївни

**«ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТОСФЕРИ *CULTURE*
НОВОТВОРАМИ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ»,**

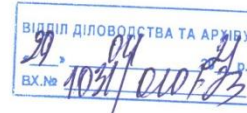
(Запоріжжя, 2021. – 261 с.),

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.04 – германські мови

Пропонована дисертація М.Ю. Калашникової присвячена особливостям функціонування неологізмів, що репрезентують сучасну сферу культури. Наукова розвідка вдало вписується в актуальні студії Запорізької неологічної школи, водночас маючи власне авторське бачення аналізу лексичних інновацій, пов'язаних із культурними аспектами людства.

Поняття культури, безперечно, складне й неоднозначне. Воно є не природним, а створеним людиною, тому будь-яку людську діяльність можна впевнено віднести до сфери культури. Мінливі ціннісні та світоглядні традиції й орієнтири, соціально-політичні стосунки, релігія та життєустрій відбиваються в концептуальній картині світу, яка, своєю чергою, вербалізується в мовній картині світу. Вочевидь, аналіз лексикалізованого смислового наповнення концептів культури дає змогу виявити особливості формування її проблемних аспектів. У цьому зв'язку праця М.Ю. Калашникової є, безперечно, своєчасною та животрепетною.

Актуальність праці визначається, передусім, її дотичністю до розв'язання наукової проблеми взаємодії концептуальної та мовної картин світу. Наразі нагальним завданням є обґрунтований та різнобічний аналіз вербальної актуалізації концептосфери КУЛЬТУРА/CULTURE, а здійснена авторкою наукова розвідка просуває неологічні студії на крок уперед,

досліджуючи феномен культури саме в площині її лексикалізації засобами мовних інновацій.

Актуальною є концептосфера КУЛЬТУРА/CULTURE у сучасній англomовній лінгвокультурі як **об'єкт** цієї наукової праці та когнітивно-синергетичний аспект вербалізації однойменної концептосфери як **предмет** дослідження. За своїм об'єктом, предметом та підходом до їхнього аналізу дисертація М.Ю. Калашникової відповідає проблематиці та методологічним настановам комплексної міжкафедральної наукової теми факультету іноземної філології Запорізького національного університету «Когнітивно-комунікативні та лінгвокультурологічні параметри дослідження мовних одиниць», затвердженої Міністерством освіти й науки України.

Мета дисертації лежить у площині з'ясування специфіки неологізмів, які репрезентують особливості сучасної сфери культури. М.Ю. Калашникова впоралася і з поставленими **завданнями** дослідження, котрі окреслюють його домінантні вектори. Авторка розкрила особливості структури й семантики концептосфери КУЛЬТУРА/CULTURE в рамках лінгвокогнітивного та лінгвосинергетичного підходів та ретельно проаналізувала новотвори, що вербалізують зазначену концептосферу.

Виконання вищенаведених завдань уможливив автентичний **матеріал** наукової праці, що складається з 1300 лексичних та фразеологічних інновацій, які використовуються в таких культурних сферах, як література, образотворче мистецтво, шоу-бізнес, мода та віртуальна реальність. Джерелами матеріалу послуговували друковані та електронні словники неологізмів, англійськомовні газетні видання та інтернет-публікації за 2001 – 2020 рр.

Вважаю, що **новизна** здобутих дисертанткою результатів зумовлена, передусім, тим, що авторкою проведено інтеграційний лінгвокогнітивний аналіз особливостей вербалізації найбільш об'єктивованих концептів культури на матеріалі сучасної англійської мови. Новизною відзначені й такі досягнення дисертантки, як реконструкція ієрархічної організації

концептосфери КУЛЬТУРА/CULTURE' загалом та її складових концептів зокрема, визначення специфіки актуалізації концептів культури на основі відібраного лексичного та фразеологічного матеріалу. Родзинкою праці є авторське висвітлення синергетичних принципів розвитку лексичного наповнення вищевказаної концептосфери як складника відкритої нелінійної системи.

Окреслені основні критерії наукової новизни рецензованої праці, своєю чергою, дають підстави стверджувати, що вона має **теоретичне значення**. Теоретично валідним є внесок у розбудову лінгвоконцептології, лінгвосинергетики та лінгвокультурології, оскільки деталізовано когнітивні, синергетичні та культурологічні параметри функціонування англomовних інновацій із розкриттям екстралінгвальних чинників, які впливають на формування та трансформацію концептів культури. Результати дослідження сприяють виопрацюванню проблематики неології, розширюючи коло її об'єктів та поглиблюючи її аналіз.

Практична цінність здобутих дисертанткою результатів полягає в можливості їхнього застосування в теоретичних курсах з лексикології (розділ «Неологія»), загального мовознавства (розділи «Мова і мислення», «Мова й суспільство»); спецкурсів з лінгвокогнітології, лінгвоконцептології та лінгвосинергетики в закладах вищої освіти. Крім того, здобуті М.Ю. Калашниковою результати можуть бути застосовані в навчально-методичній роботі, на практичних заняттях з англійської мови, під час лексикографічної практики укладання довідників, словників та глосаріїв.

Дисертація чітко структурована відповідно до її дослідницької мети та завдань. Вона складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, бібліографії та 17 додатків. Бібліографічний список є репрезентативним і багатогранним (301 наукових, 16 лексикографічних, 81 ілюстративних джерел). Загальний обсяг наукової праці становить 261 сторінку, основного тексту – 198 сторінок.

У *першому* розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження

концептосфери CULTURE» авторка простежує еволюцію поглядів на концепт, систематизуючи основні підходи до розуміння останнього в річизні новітніх мовознавчих студій. Вона окреслює синергетичну природу концептуальних утворень, деталізує поняття «концептосфера» та визначає особливості вербалізації останньої. Ваговою частиною розділу є аналіз лінгвокогнітивних та лінгвосинергетичних принципів систематизації концептосфери КУЛЬТУРА/CULTURE, а також комплексу підходів та методів, застосованих для дослідження лексичного контенту концептуальних утворень. Теоретико-методологічна частина дисертації розв'язує своє завдання, розкриваючи сучасні підходи до напрацювання методології дослідження концепту в різноматематичних площинах.

У другому розділі «Неологічна репрезентація концептів культури в сучасній англійській мові» М.Ю. Калашникова проаналізувала особливості вербалізації концептосфери КУЛЬТУРА/CULTURE, яку вона розглянула як відкриту невідновлену та нелінійну систему. Практичним здобутком у цьому розділі є виокремлення та аналіз гіперконцептів: FASHION, LITERATURE, VISUAL ART, SHOW BUSINESS та їхніх складників. Тут мають місце цікаві спостереження авторки про дисипативний характер концептосфери CULTURE, закономірність між формуванням нових номінацій та інверсійними відношеннями концептуальної системи з гіперконцептом VIRTUAL CULTURE та адаптацію концептуальної системи завдяки симбіозу сталих понять та віртуальних реалій, які провокують стан нерівноважності, підштовхуючи до подальшого розвитку системи.

Третій розділ «Специфіка актуалізації концептів віртуальної культури новотворами сучасної англійської мови» присвячено висвітленню системної організації гіперконцепту VIRTUAL CULTURE та окресленню ключових параметрів впливу віртуального світу на формування традиційно прийнятої англійської лінгвокультури. Тут розлого описані кореляції між культурними концептами всіх рівнів та віртуальною культурою, яка визначається як діяльність людства, що спрямована на створення продукту за допомогою

комп'ютерних технологій, зорієнтованого на задоволення потреб користувачів реального фізичного або віртуального світів. На окрему увагу заслуговує міркування авторки про фрактальність гіперконцепту VIRTUAL CULTURE.

Зміст автореферату є ідентичним з основними положеннями дисертаційної праці. Оформлення, мова та стиль роботи відповідають вимогам до кандидатських дисертацій. Академічного плагіату в науковій праці не виявлено: усі положення та ідеї інших учених подано з покликаннями на відповідні першоджерела.

Визнаючи теоретичну та практичну цінність рецензованої дисертації, вважаю за необхідне висловити низку полемічних моментів стосовно викладеного матеріалу, що потребують розлогих коментарів та уточнень:

1. На ст. 20 авторка зазначає, що базовою інтегративною методикою дослідження є *концептуальний аналіз*. Як відомо, головною метою цього порівняно нового конструктивного лінгвістичного методу є реконструкція когнітивних механізмів свідомості, які опосередковують формування й упорядкування знань про об'єкти дійсності та результати внутрішнього рефлексивного досвіду. Концептуальний аналіз передбачає опис структур цих знань на ґрунті різноманітних когнітивних моделей. Під час моделювання концепту необхідно застосовувати принцип двовекторності – від думки до слова і від слова до думки, тобто від зовнішнього мовного позначення до структури знань про позначене й навпаки. На жаль, М.Ю. Калашникова захопилася мовною репрезентацією, ототожнюючи глибинні семантичні ролі із поверхневими мовними функціями, ігноруючи базові когнітивної моделі і зводячи концептуальний аналіз до опису мовних одиниць-репрезентантів концептів сфери культури. Чекаю на пояснення під час захисту.

2. Об'єктом дисертаційного дослідження є концептосфера CULTURE у сучасній англomовній лінгвокультурі. У роботі вичерпно визначено, що являє собою концептосфера загалом (ст. 3, 40-44), детально проаналізований

феномен культури (ст.45-49), але не надано визначення саме концептосфери CULTURE та не пояснено принцип, за яким до останньої віднесено концепти FASHION, LITERATURE, VISUAL ART, SHOW BUSINESS та VIRTUAL CULTURE. Вочевидь, доречно було б зробити компонентний аналіз лексеми *culture*, виокрепивши спільні та диференційні семи лексичного значення імені концепту CULTURE, що уможливило б побудову його лексико-семантичного поля, тематичне розгортання якого дало б змогу реконструювати ієрархічну системну організацію КСФ CULTURE.

3. Підрозділ 1.1.3 дисертації має назву «Синергетична природа концепту». Уважно його прочитавши, я так і не знайшла всеохопного тлумачення концепту як самоорганізованого феномена. Запитання: у чому ж полягає синергетична природа концепту?

4. Дисертація хвибує на наявність суто декларативних умовиводів, які належним чином не пояснені й не увиразнені схемами, рисунками чи таблицями. До прикладу, на ст. 165 авторка зазначає: «спираючись на аналіз новотворів, що репрезентують КСФ CULTURE, стає очевидним той факт, що вся концептуальна система знаходиться у стані вібрації через інверсійний зв'язок з гіперК VIRTUAL CULTURE, складові якого забезпечують виникнення та функціонування атракторів з техногенним змістом». В чому полягає суть цього інверсійного зв'язку і як він впливає на вібрацію, і що таке атрактори з техногенним змістом, з тексту праці не зрозуміло. На ст. 206 М.Ю. Калашникова стверджує: «гіперконцепт VIRTUAL CULTURE, на відміну від всіх інших відтворених культурних концептів, демонструє фрактальність». На мою думку, такий аспект лінгвосинергетики, як «фрактальність», необхідно наочно й переконливо демонструвати, чого, на жаль, немає в роботі.

Викладені вище міркування заохочують до академічної дискусії та не свідчать про суттєву критику, а отже, є підстави вважати розглядувану дисертаційну працю завершеним самостійним науковим доробком, у якому

повною мірою розкрито тему й досягнуто всі завдання, що були сформульовані на початку. Дисертація М.Ю. Калашникової не вичерпує теми, а позначає шляхи й перспективи подальшого руху наукової думки. Аналіз списку публікацій (7 наукових статей, опублікованих у фахових виданнях України, 1 в іноземному збірнику наукових праць та 9 тез доповідей на Міжнародних конференціях) та автореферату уможливають висновок про відповідність вимогам, які висуваються до такого роду робіт.

Отже, дисертація «Вербалізація концептосфери CULTURE новотворами сучасної англійської мови» є оригінальним завершеним дослідженням, яке за змістом та оформленням відповідає «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), а її авторка Калашникова Марина Юріївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Сумського державного університету

Н.В. Таценко

